

İÇKİ, SİGARA, KÜRTAJ VE DEVLET GÜCÜNÜN SINIRLARI

Çağrı TANYOL

Özet: Bireysel özgürlük temelinin unutulduğu bir ortamda, politik koşullar yerindeyse, diktatörlüğe doğru giden yol açık olacaktır. Felsefesiz ve Batı demokrasisini temelinden değil de şekilcilikle algılayan bir toplumda sağcının, solcunun, dindarın ve dinsizin, birbirlerine zıt politikaları da savunsalar düşüncelerini aynı yüzeysel boyutlarda dile getirmeleri şaşırtıcı olmamalıdır. Aslında birbirinden çok farklı olarak görünen içki, sigara ve kürtaj konularının ortak yönleri bulunmaktadır. Çalışmada, içki, sigara, kürtaj ve devlet gücünün sınırları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İçki, Sigara, Kürtaj.

DRINK, SMOKING, ABORTION AND THE LIMITS OF STATE POWER

Çağrı TANYOL

Abstract: In an environment where the basis of individual freedom is forgotten, if the political conditions are good, the road to dictatorship will be clear. In a society without philosophy and perceiving Western democracy with formalism rather than its fundamentals, it should not be surprising that right-wing, left-wing, religious and irreligious express their opinions in the same superficial dimensions, even if they advocate opposing policies. In fact, there are common aspects of drinking, smoking and abortion, which seem to be very different from each other. The study will focus on drinking, smoking, abortion and the limits of state power.

Keywords: Alcohol, Smoking, Abortion.

İÇKİ, SİGARA, KÜRTAJ VE DEVLET GÜCÜNÜN SINIRLARI

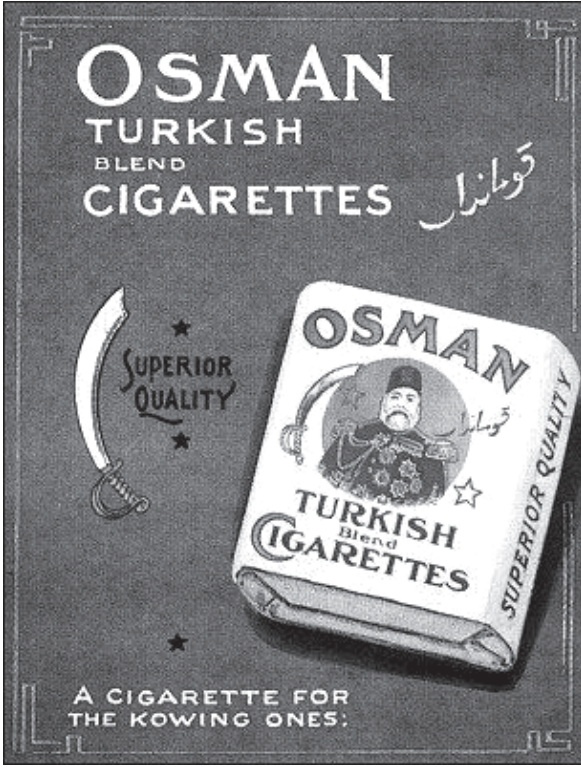
Çağrı Tanyol

Geçtiğimiz birkaç yıl içinde Türkiye’de içki ve sigara alışkanlıkları AKP’nin bu konular üzerinden politika yapması nedeniyle tartışmaya açıldı. Son haftalarda ise bu konulara kürtaj konusu eklendi. Aslında birbirinden çok farklı olarak görünen içki, sigara ve kürtaj konularının ortak yönleri vardır. Sigara karşıtı kampanya Amerika’da sigara üreten büyük şirketlerin sigaranın bildikleri zararlarını halktan, kar amacıyla saklaması sebebiyle başlamıştı. Zamanla şirketlere karşı duyulan bir tepki sigaraya karşı bir haçlı seferine dönüştü ve Amerika’dan Avrupa’ya doğru yayıldı. Bu kampanya özellikle Amerika ve Avrupa’nın orta ve orta üst sınıfları arasında saygınlık kazandı ve bizde de sigara karşıtı hareketler aynı sınıflar arasında yayıldı. Hatta bazı Amerikalı sosyologlar¹ sigara karşıtı kampanyanın temelini 60’ların sistem karşıtı gençliğinin 80’ler ve 90’larda sistemin içinde kendisine yer bulmasıyla bu grubun, orta yaşlarında sisteme karşı sembolik bir zafer kazanma arzusundan kaynaklandığını söylediler. Bu değerlendirme bir yere kadar doğrudur. Çünkü Amerika’da sigaranın tamamen yasaklanmasını savunan bazı gruplar (gençlik alışkanlıkları ve esrarın şirketler tarafından üretilmemesinden kaynaklanan bir tavırla) esrarın yasallaştırılmasını istemektedirler. Yani sorun sağlıklı sınırlı değildir, aynı zamanda büyük ve ahlaksız sanayiye karşı bir mücadele şeklini almıştır. Çünkü esrarın sağlık üzerinde etkileri, kanser ve kalp hastalığı açısından, sigaradan çok farklı değildir...

Bu bize Türkiye’deki içki yasaklarıyla ilgili önemli bir hatırlatmada bulunabilir. Dediğimiz gibi sorun asla görüldüğü gibi sağlıklı sınırlı değildir. Sigara ile içkinin temel farkı şudur: İçki içen insan içki içme esnasında yanındakilere zarar vermez ama kapalı ortamda sigara içen bir insan içmeyene sigara içme esnasında zarar verir. İçkinin yarattığı toplumsal sorunlardan dolayı içkinin kanunen sınırlandırılması Batı hukukunun ruhuna aykırıdır. Batı’da bu tip sorunları engellemek için kanun-

---

¹ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Peter L. Berger, “Furtive Smokers and What They Tell us about America”, *Commentary Magazine*, June 1994.

lar sıkı tutulmuştur. Avrupa'nın birçok ülkesinde ikinci kez içkili araba kullanmanın cezası ömür boyu ehliyetsiz kalmaktır. Ayrıca, barmenler içkili bir insana içki vermeyi reddedebilir ya da bardan yalnız çıkmasına izin vermeyip taksi çağırmakta ısrar edebilir. Birçok Avrupa ülkesindeki uygulama budur. Bu uygulamanın altındaki mantık kişisel özgürlük ve kişisel sorumluluk arasındaki dengeye dayanır. Yani birey içmekte serbesttir ve bunun yarattığı sorunlardan da tamamen sorumludur. Ancak alkolün rasyonel düşünceye etkisi nedeniyle barmenin birey yerine düşünmesi istenmiştir.

Aslında sigarayla ilgili olarak da aynı mantığın Batıda işlenmesi beklenilebilirdi. Ancak, Amerika bireysel özgürlüklere

karşı olan saygısızlığıyla aslında Türkiye'ye benzer. 1920'lerde içkinin yasaklandığı Amerika'da da tartışılan unsurlar bugünkü İslami kesimde sürdürülen tartışmaları andırıyor. Amerika'da içki yasağını savunan en önemli grup belki de dini temelli ideolojileri savunan 19. yüzyıl Amerikan feministleridir (bu sıfatın ne kadar doğru olduğu ayrı bir tartışma konusu). Burada da kadınlar kocalarının sarhoşluğundan, ev sorumluluklarından kaçışlarından ve zamanlarını fahişelerle geçirmelerinden ve benzeri sorunlardan şikâyetçi olmuşlardır. Ve 1920'lerde Amerika'da cezalandırılan yine alkolün muhtemel etkileri yüzünden bireysel özgürlük olmuştur.

Bu biraz "çocuğa testi kırmadan vurmaya" benzer. Çünkü birey işlediği değil işleyebileceği suçlar yüzünden cezalandırılmaktadır. Bu yasakçı mantığın bir benzeri de son 20 yıldır Amerika'da sigaraya karşı oluşmuştur. Amerika'nın kuzey eyaletlerinde (ki buralarda Amerikan sol/şirket karşıtı eğilimler güçlüdür) bir grup içkisiyle sigara içmek isteyen insan sadece sigara içenler için bir bar kuramaz. Böyle bir işletme var olabilseydi, insanlar özgürce yasal maddeleri tüketerek kendilerine zarar vermeyi seçebilirlerdi. Ancak, Amerika'nın ahlakçı politikaları buna izin vermiyor. Yani birey kendi isteğiyle kanser ya da kalp hastalığı riskini alamıyor.

Burada ahlakçı derken konuyu biraz açmak gerekiyor. Bahsettiğimiz “ahlak” din-den kaynaklanan bir ahlak olmak zorunda değil. Bireysel özgürlük konularında din-den kaynaklanan pre-modern ahlakla, insan bedeniyle son derece haşır neşir olan post-modern ahlak birleşiyor. Dini ahlak “beden Tanrı'nındır,” derken post-modern ahlak “beden bir tapınaktır,” diyor. Dini sınıfların ve dini inançların birey üzerinde yarattığı baskıların yerini bugün doktorlar ve yaşamlarını onların malta palamutları gibi geçiren diyetisyenler, spor uzmanları vs. almıştır. Ev hanımlarının sevgilisi ve Türkiye'nin medar-ı iftiharını Mehmet Öz'ün ABD'deki korkunç gündüz programının popülaritesinin dini kanallarda para toplayan rahiplerle rekabet etmesine şaşırma-malı! Bu durumda dini ve postmodern ahlakların bazı noktalarda birleştiğini görüyoruz. Kaynaklar farklı, sonuçlar aynı.

İşte burada AKP'nin anayasadaki gençleri korumaya yönelik maddeyi örnek göstermesi düşündürücüdür. Çünkü bir demokraside devletin 18 yaş üstündeki vatandaşları üzerinde ancak eğitici, yönlendirici bir rolü olabilir. Yasaklayıcı bir rol üstlendiğinde devletin demokratik kimliği sorgulanabilir hale gelir. Çünkü demokrasinin temeli devlet-birey ilişkilerine ve bu ilişkiler de bireyin özgürlüğüne dayanır.

Katolik ülkeler bile en geç altmışlı yıllardan beri intiharı bir suç olmaktan çıkarıp bir özgürlük olduğunu kabul etmişlerdir. Artık Batı'da intihara meyilli bir insan psikolojik destek görebilir ama başarısızlıkla sonuçlanan bir intihar girişimi için hapse yollanamaz! Katolik ülkelerdeki inanış bedenin Tanrı tarafından yaratıldığı için canın ancak tanrı tarafından alınabileceğine dayalıydı ve intihara teşebbüs kanunen suç sayılıyordu. Dinsel duyguların güçlü olduğu ülkelerde (Amerika, Türkiye ve elli, altmış yıl öncesi Avrupa'sı gibi) politikanın bireysel haklara karşı oluşturduğu tehdit düşündürücüdür.

Bugün Türkiye’de liberal geçinen yazarlar bile insanların sigara içerek kendilerine zarar verme haklarının olamayacağını söylemektedirler. O zaman bu liberal geçinen yazarlarımız AKP’nin içki karşısında aldığı tavrı desteklemek durumuna düşüyorlar. Çünkü eğer bireyin kendine zarar verme hakkı yoksa içki içmeye de hakkı olmaması savunulabilir. Kim bilir belki birey kızartma da yememelidir ve belki bir kanunla her gün yürüyüşe çıkarılmalıdır. Nitekim geçenlerde New York belediye başkanı milyarder Bloomberg New York’ta en büyük boy meşrubatların satışını yasaklama kararı aldı. Bloomberg geçen sene de New York parklarında açık alanda sigara içilmesini yasaklamıştı. Bu işin belki en eğlenceli yanı da şu: hep bir ağızdan sigara, meşrubat vs. düşmanı kesilenler nedense bu maddelerin satışının yasaklanmasına çalışmıyor. Çünkü vergilerle sigaranın 11 dolara satıldığı New York şehrinde belediye, insanların bağımlılığından çok iyi para kazanıyor. Yalnızca içenler göz önünde, aramızda olmasın! Bu tavırları kuşkusuz fuhuşun yasallaşmasına en çok itirazı olacak olan kadın tacirlerini andırmıyor mu?

Son olarak bugünlerde Türkiye’de hararetle tartışılan kürtaj konusuna değinelim. Öncelikle kürtaj konusunu Türkiye gündemine oturtabilen bir muhafazakar parti olarak AKP’yi tebrik etmek gerek. Kürtaj ABD’de yetmişli yıllarda siyasi söylemin bir parçası haline geldi. Roe vs. Wade mahkeme kararı ABD’de kürtajın yasallaşmasına yol açtıktan sonra kürtaj konusu feminizm karşıtı muhafazakar kadın hareketinin öncelikli konusu haline geldi. Bu muhafazakar kadın hareketini bundan yarım yüzyıl önceki içki karşıtı kadın hareketinin bir entellektüel varisi olarak görmek yanlış olmayacaktır. Bizde de sol ve laik eğilimlilerce kadınların cinsel obje oluşunun bir sembolü olarak görülen türbanın öncü savunucuları türbanlı kadınlar oldu. Türban savunuculuğu ne yazık ki Türkiye’de yalnızca ilk muhafazakar kadın hareketi değil aynı zamanda geniş kesimleri harekete geçiren ilk kadın hareketi olmuştur. AKP’nin İslam dünyasında bugüne kadar çok da merkezi bir konu olmayan kürtajı siyasi söyleme sokması bu partinin ve ilişkili olduğu Fethullah hareketinin ABD toplumuyla yakın ilişkisinin bir sonucudur. Eğitimsiz ve ataerkil bir toplumda AKP, halkı siyasetin ana konuları olan zenginliğin paylaşımı, eğitim, sağlık, eşitlik, güvenlik gibi konuları tartışmaktan uzak tutmak istediğinde, potansiyel muhafazakarlık havuzlarını büyük bir başarıyla kullanmaktadır.

Kürtaj konusu felsefi olarak karmaşık bir konudur. Yaşamın ne zaman başladığı tarih boyunca din adamlarının ilgilendiği bir konu olmuş. Geleneksel olarak Hıristiyanlık İngilizcede “quickenig,” denen zamana kadar kürtajı kabul edilir görmüş.² Bu konuda farklı görüşler Hanefilik ve İslam’ın diğer hukuki dallarında da ayrılmış. Bugün bu konuda Türkiye’de din adamlarının görüşlerinin Vatikan’la ve ABD’deki sağcı Hıristiyanlarla bağdaşması da düşündürücü.

---

² Kürtaj ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Kristen Luker, *Abortion and the Politics of Motherhood*, University of California Press, Berkeley, CA., 1985.

Konu tartışılmaya başlandığından beri internette insanlar “benim bedenim, benim kararım,” sloganıyla yeni bir kürtaj yasasına karşı çıkmaktalar. Bu slogan gerçekten İslamcılarını çıldırtacak bir iddia içeriyor. Bilindiği gibi İslamcılara göre beden ve ruh Allah’a aittir. Bu yüzden kadının kendi bedeni üzerinde bir sahipliği de yok. ABD’de sağcılar bu iddiayı ön plana çıkarmak yerine işin cinayet olduğu yönünü vurgulasalar da kuşkusuz arka planda hep bu fikir yatmakta. Türkiye’de kullanılan slogan çok modern, bireyci bir duygunun yansıması. Ama içki ve sigara konusunda olduğu gibi kürtajda da kültürümüzün birey kararlarının özerkliğine olan saygısı son derece düşük. Her ne kadar tavır doğru olsa da siyasi olarak belki şunu önermek daha da doğru olabilir. Hanefilik’in, felsefi saflık yerine toplum ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması açısından İslam’ın en esnek fıkıh ekolü olduğu söylenebilir. O zaman Türkiye’de belki kürtajın savunulması geleneğe uygun olarak toplum ihtiyaçları temelinde yapılabilir. İstenmeyen evlilik dışı ilişkilerden dünyaya gelecek bebeklerden kim sorumlu olacaktır? Devlet burada bireyleri evliliğe mi zorlayacak ya da her bebeği kendi korumasına mı alacaktır? Orta gelirli bir ülke olan Türkiye’de zaten şehirlerde birden fazla çocuğa eğitim vermekte zorlanan çiftler planlanmayan çocuklara bakabilmek için nasıl bir destek alacaklar?

Kürtajın sınırlandırılması veya kısıtlandırılması AKP’nin toplum mühendisliği projelerinin bir parçasıdır. Uzun bir süredir “üç çocuk,” talebini yineleyen Tayyip Erdoğan belki de kürtajı yasaklayarak Türkiye’nin genç nüfus demografisinin devamını sağlayacağını düşünüyor. Bu kuşkusuz Ronald Reagan ve Margaret Thatcher’ın düşük maaş ekonomisi benimseyen Turgut Özal’ın ekonomik planlarının bir devamı olarak algılanmalı. Belki Tayyip Erdoğan’a hatırlatılması gereken bazı tarihi gerçekler var. 19. yüzyılda Anadolu’da Türklerin sıklıkla doğan erkek çocuklarını öldürdüğünü biliyoruz. Bu, açlık sınırında yaşayan Müslüman köylülerin ergenlik yaşına gelen oğlan çocuklarını savaşlarda kaybetmelerinden kaynaklanmıştır. Bu duruma karşı köylüler erkek çocukları yetiştirmeyi gereksiz görmüşlerdir. Yani devletin “ali” ihtiyaçları her zaman halkın açıktan olmasa da karşı koyuşlarıyla sınırlıdır. Kuşkusuz bu işin stratejik yanı... Kürtajın sınırlandırılması nedeniyle yasa dışı yöntemlerle düşük yaparak hayatını kaybeden kadınların hakları ya da istenmeden sahip olunmuş çocukların mutlulukları ve yaşam koşulları işin insan hakları yönü.

Dünya insan hakları olarak zor bir dönemden geçmekte. Birey özgürlüğünün sürekli kısıtlanmasının birçok nedeni var. Bu duruma tarihi olarak bir açıdan daha bakabiliriz. Eğer 19. ve 20. yüzyıllar işçi hareketleriyle üretim ilişkilerinin düzenlenmesi mücadeleleriyle geçtiyse 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyıl, tüketim tartışmalarıyla geçiyor. İşçi hareketleri çalışma sürelerinin kısaltılmasının savaşını veriyorlardı. Bugünün gelişmiş toplumlarının aklında ise tüketim konuları ön planda. Bu ya çevre sorunlarından kaynaklanan konulara yöneliyor ya da daha mikro düzeyde insan bedeni üzerinde tartışmalara yol açıyor. İşçi hareketleri işçinin sömürsüne karşı mücadele verirken bugün insanlar şirketlerin tüketiciyi sömürsüyle ilgili-

niyor. Yalan söyleyen sigara firmaları ilk hedeflerden biriydi. Coca Cola, fast-food vs. bundan sonraki hedefler olabilir. Bizi sürekli reklamlara boğan ve hızlı ve yoğun yaşamlar içinde hız ve kolaylık sağlayarak avlayan fast-food endüstrisinin tüketiciyi sömürdüğü söylenemez mi? Sanırım birileri insan nefsinin zayıflığını düşünerek yasaklar yoluyla insanları kendilerinden korumaya çalışıyor. Ancak bu tehlikeli bir yol. Çünkü işçi hareketlerine karşı çıkmak için “Aman canım, işçi de sömürülmek isteyebilir kim niye karışsın,” demek absürd bir önerme olur. Ancak kimin ne tüketceğini kısıtladığımızda insanların yaşam tarzına müdahale eder duruma gelirsiniz. Ve bu insanların bedenleri üzerinde hüküm sürmek kaygan bir zemin yaratır. İşte bu noktada sigara, içki ve kürtajın ortak noktasını görebiliriz. Soru hep insan bedenine kimin hükmedeceği sorusudur.

Bireysel özgürlük temelini unutulduğu bir ortamda, politik koşullar yerindeyse, diktatörlüğe doğru giden yol açık olacaktır. Felsefesiz ve Batı demokrasisini temelinden değil de şekilcilikle algılayan bir toplumda sağcının, solcunun, dindarın ve dinsizin, birbirlerine zıt politikaları da savunsalar düşüncelerini aynı yüzeysel boyutlarda dile getirmeleri şaşırtıcı olmamalı. AKP'nin birey tercihleri karşısında aldığı tutumu eleştirmek her demokratın görevi olmalıdır. Muhafazakâr kesim bu eleştirileri öyle bir şekilde sunuyor ki sanki içme özgürlüğünü savunanların hepsi alkolik! Melih Gökçek'in Tweeter üzerinde kendini eleştiren bir kadına “Sen çok mu kürtaj oldun?” diye sorması da bu bel altından vurma taktiklerinin bir örneği. Ama buna cevap olarak tartışma noktasının sadece içki ve sorumsuz seks olmadığını ve tehlikede olanın bireysel özgürlük olduğunun iyi anlatılamaması da sorun yaratmaktadır. Yüzeyselliğin aşılamadığı bir tartışma ortamında ne yazık ki muhafazakârlar kendilerini haklı çıkarmayı başaracaklardır.